

Soruların Cevapları

Soru 1: Son birkaç aydır petrol fiyatları artmaktadır ve şu ana kadar varili yaklaşık 70\$'a ulaşmıştır. Petroldeki fiyat artışının arz-talep dengesindeki açığa dayandığını ve bu açığın kapatılmasıyla birlikte fiyatların mâkul bir süreçte düşüşe geçeceğini biliyoruz. Meselâ Yahudiler ile yapılan 1973 Savaşı sırasında, petrol üreticisi Arap devletlerinden petrol akışının kesintiye uğraması fiyatları artırmış, ancak birkaç ay sonra önceki haline dönmüştü. Yine I. Körfez Savaşı sırasında, özellikle 1985 yılında da artış göstermiş, ancak birkaç ay sonra önceki haline dönmüştü.

Şimdiki artışa gelince; bazı OPEC yetkililerinin piyasalara petrol tedâriklerinde kesinti yapmadıklarını açıklamalarına rağmen fiyatlar artmaya devam etmiştir. Bunun sebebi nedir? Bazı medya organlarında bahsedildiği gibi fiyatların 100\$'a tırmanması beklenir mi? Sonra burada OPEC dışında arz üzerinde, dolayısıyla fiyatlar üzerinde tahakkümü bulunan başka taraflar var mıdır? Eğer varsa, bu taraflar kimlerdir?

Cevap: Doğrudur, arz ve talep fiyatlara etki etmektedir. Fakat bu nötralize edilse bile daha başka faktörler vardır. Bugün dünya, büyük Kapitalist devletlerin politikalarının tahakkümü ve şirketlerinin aç gözlülüğü altındadır. İşte bu iki faktör de aynı şekilde fiyatları etkilemekte, hatta bazı zamanlarda salt arz faktörünün ötesine bile geçmektedir. Mevcut petrol krizinde bu üç faktörün bir araya gelmiş olması ve fiyatların fırlamasından kaynaklanan bir baskıya yol açması da tesâdüf değildir. Zîra bunlardan her biri aşağıdaki hususları tetiklemektedir:

Birinci Faktör: Arz-Talep Açığı: Buna etki eden aşağıdaki hususlardır:

- 1. Global Petrol Talebi:** Devletlerarası Enerji Ajansı'na [International Energy Agency] [IEA] göre, 2006 yılı ilk çeyreğinde dünya petrol talebi, günlük 85,4 milyon varildi. 2001 yılının aynı döneminde dünya petrol talebi ise günlük 75 milyon varildi. Dolayısıyla beş yılda küresel petrol talebi %13,9 oranında arttı. Tüketim talebinin büyük kısmı Çin, Hindistan, Japonya ve son zamanlarda yeniden dirilen Birleşik Devletler ekonomilerinden kaynaklandı. Nitekim dünya petrol talebindeki artışın %4'lük kesimi tek başına Çin'den kaynaklandı. Devletlerarası Enerji Ajansı [IEA], petrol tüketiminin mevcut trendlerini değerlendirerek, dünya petrol talebinin 2025 yılında günlük 119 milyon varile çıkacağını öngördü. Tüm bunlar, küresel petrol talebinin giderek artacağı ve dolayısıyla petrol fiyatlarını artıracığı anlamına gelmektedir.
- 2. Petrol Tedârikindeki Aksaklık:** Çeşitli sebeplerden dolayı küresel ham petrol tedâriki, talebe paralel olarak sağlanamamaktadır. Petrol talebindeki kesintinin başlıca sebeplerinden bazıları aşağıdaki gibidir:
  - a. Doğal Afetler:** Katrina Kasırgası, Birleşik Devletler'in petrol üretimi üzerinde yıkıcı bir etkiye yol açtı. Birleşik Devletler Yönetimi'ne göre, Katrina Kasırgası, Meksika Körfezi'ndeki petrol üretiminin %92'sini ve Meksika Körfezi'ndeki doğalgaz üretiminin de %83'ünü kesintiye uğrattı. Bunun üzerine Bush, Amerika'nın stratejik petrol rezervinden 30 milyon varil ham petrol salmak zorunda kaldı. Ama yine de bu, devletlerarası piyasada ham petrolün fiyatını düşürmeye yetmedi. Kasırga mevsiminin hızla yaklaşmasıyla birlikte, Meksika Körfezi kıyılarındaki petrol üretim tesislerini vuran bir diğer darbe olasılığı, fiyatların yükselmesini iyice körükledi. Nitekim Devletlerarası Ekonomi Enstitüsü'nün [the Institute of International Economics] kıdemli üyelerinden olan enerji danışmanı Verleger şöyle diyordu: "Şiddetli bir kasırga mevsimi yaşarsak, muhtemelen geçen yıl gördüğümüze benzer şekilde, petrol üretiminin tepetaklak olacağını görmemiz muhakkaktır."
  - b. Ortadoğu'daki Hızlı Değişim:** Irak Savaşı'nda önce, 2003 yılında bazı analistler, günlük 4 milyon varil Irak ham petrolünün devletlerarası piyasaya akacağını ve bir varil ham petrolün fiyatının %10 oranında düşeceğini tahmin ediyorlardı. Fakat Irak'ın petrol altyapısını geliştirmek üzere Birleşik Devletler'in 2 milyar dolar harcamasına rağmen, ham petrol fiyatları yüksek kaldı. Irak hâlen, Saddam Huseyn'i devirmeye yönelik Amerikan saldırısından hemen önce 2003 başındaki seviyelerden çok düşük bir miktarda, yaklaşık günde 600 bin varil petrol pompalamaktadır. Irak'taki direniş hareketi de petrolün akışına etki etmektedir. Nitekim petrol boru hatlarına neredeyse her gün sabotaj yapılması, Kuzey Irak'ta Kerkük çevresindeki yataklardan yapılan sevkiyatı kısıtlamakta ve Güney'deki geniş petrol yataklarının modernize edilmesine yönelik girişimleri engellemektedir.

Yine petrol fiyatları, İran'ın nükleer krizinin şiddetlenmesi endişelerinden de etkilendi ve Hürmüz Boğazı'ndan geçen yaklaşık 15 milyon varil petrol akışının kesintiye uğraması olasılığı petrol piyasalarını tedirginliğe sürükledi.

- c. **Diğer Siyâsî Gerilimler:** Dünyanın en büyük yedinci petrol ihracâtçısı ve Birleşik Devletler'in petrol ithalâtının en büyük beşinci kaynağı olan Nijerya üzerindeki endişeler, sürekli olarak petrol piyasalarını fazlaca tedirgin etmektedir. Değişik zamanlarda meydana gelen çatışmalar, petrol zengini Nijerya bölgelerini kemirmektedir: petrol boru hatlarına düzenlenen sabotajlar, yabancı çalışanların kaçırılıp öldürülmesi ve Nijer Deltasına Kurtuluş Hareketi [Movement for the Emancipation of the Niger Delta] [MEND] ile Hükümet güçleri arasındaki çarpışmalar... Tüm bunlar düzenli petrol üretim imkânlarını sekteye uğratmaktadır. Bazı tahminler, Nijerya'nın ham petrol üretim kapasitesinin %25'e varan oranda tümüyle devre dışı kaldığını ileri sürmektedir.

Sonra Latin Amerika, petrol piyasaları açısından bir diğer çatışma bölgesine dönüştü. Venezüella ve Bolivya gibi devletler, petrol ve doğalgaz endüstri sektörlerini yeniden devletleştirmeyi başardılar. Bu da fiyatlara etki etti.

- d. **Global Petrol Tedârikinin Kritikleşmesi:** Diğer hidrokarbonlar gibi petrol de sınırlı bir kaynağa sahiptir. İnsanoğlu bu kaynakları yüz seneden fazla bir zamandır işletmektedir. Önde gelen bilim adamlarınca yapılan çok sayıda çalışma, küresel petrol tedârik rezervlerinin önümüzdeki 15 yıl içerisinde kritikleşmek üzere olduğunu göstermektedir. Petrolün kritikleşmesi, toplam dünya petrol üretimi ile bilinen tüm rezervlerin, dünya talebini artık karşılayamaz kritik bir noktaya ulaşması olarak tanımlanabilir. Bir diğer ifadeyle petrolün, daha az bulunur ve çıkarması daha pahalı bir duruma gelmesidir. Nitekim 1970'lerde Birleşik Devletler'in petrol üretimi kritikleşmiş ve Amerika, iç talebi karşılamak için ham petrol ithâl etmeye mecbur kalmıştı. İngiltere'nin Kuzey Denizi [Britanya adaları ile Avrupa kıtası arasındaki deniz] petroleri de 1999'da kritikleşti ve bu, halen yıllık %11'lik bir ivmeyle düşmeye devam etmektedir. Dünya çapında keşfedilen başlıca yeni petrol yataklarının sayısı da ilk kez 2003 yılında sıfıra inmiştir. Batılı devletler petrolün kritikleşmesi ile bunun zamanla global ekonomi üzerinde yapacağı etkilerin farkındadırlar, ancak -kasıtlı olarak- bunun sonuçları konusunda halklarını karanlıkta bırakmaktadırlar. Mart 2001'de Ulusal Enerji Zirvesi'nde konuşan Bush'un Enerji Sekreteri Spencer Abraham şöyle diyordu: *"Amerika, önümüzdeki yirmi yıl içerisinde büyük bir enerji tedârik krizi ile karşı karşıya kalacaktır. Bu meydan okuma ile baş etmede başarısızlığa uğramak, ulusumuzun ekonomik refâhını tehdit edecek, ulusal güvenliğimizi tehlikeye atacak ve hiç abartısız izlediğimiz yaşam şeklini değiştirecektir."* Bu yorumlar, Dick Cheney'nin 1999'un sonunda Londra'daki Devletlerarası Petrol Enstitüsü'nde [International Petroleum Institute] yaptığı konuşma ile çelişmektedir. O zaman şöyle diyordu: *"Önümüzdeki yıllarda global petrol talebi, yıllık %2 gibi bir ortalama ile büyüyecek, bunun yanı sıra, mantıksal olarak, mevcut rezervlerden üretimde %3 gibi bir oranda doğal bir düşüş yaşanacaktır. Bu da 2010 yılı itibariyle, günlük 50 milyon varillik bir ek siparişe ihtiyaç duyacağımız anlamına gelmektedir."* Bu ise Suudi Arabistan'ın bugünkü üretim hacminin altı kat fazlasına denktir.

Eylül 2001'de Tüketim Analiz Merkezi [the Depletion Analysis Centre] tarafından bir müzekkere [üst makamlara yazılan belge] yayınlandı. Müzekkerede şöyle denildi: *"Dünya şiddetli hidrokarbon tedârik zorluklarıyla karşı karşıyadır. Şu durumda global petrol tedâriki siyâsî risk altındadır... Ortadoğu üretimine yapılacak büyük bir yatırım, eğer yapılırsa, randımanı yükseltebilir, fakat yalnızca sınırlı bir boyutta. Temel istisna ise Irak'tır..."* Müzekkerede petrol tedârikinin kritikleşmesi de öngörüldü. *"En iyi tahminlere göre global petrol tedârikinin 5-10 yıl içerisinde kritikleşeceği"* belirtildi. Yine global doğalgaz tedârikinin de 20 yıl sonra kritikleşeceği öngörüldü. Mayıs 2003'te petrolün kritikleşmesi konulu bir konferansta konuşan Bush ve Cheney'nin enerji danışmanı olan Amerikalı enerji uzmanı Mathew Simmons kalabalığa şöyle sordu: *"Kritikleşme nedir ve ne zaman ortaya çıkacaktır?"* Sonra kendi sorusunu şöyle diyerek yanıtladı: *"Endişe şu ki kritikleşme çok yakın, yıllar sonra değil..."*

İkinci Faktör: Birinci faktör olan "Arz Açığı", ikinci bir faktöre yol açmıştır. Bu da bu devletlerin, ticârî dolaşıma elverişli alternatifler bulmayı ve bu alternatif arayışının işlevsel olabilmesi için de, geliştirilmiş alternatifler araştırma mâliyetlerine oranla daha ucuz olan petrol fiyatlarının kaçınılmaz artışına elverişli bir alternatif arayışını düşünmeleridir.

Alternatif araştırma düşüncesi, 1973 Savaşı'nda Arap petrolünün kesilmesinden itibaren başladı. Lâkin bu düşünce, büyük devletlerin ve bizzat Amerika'nın elinde çözüm yolları bulunduğu için

geçştirilerek savsaklandı. Zira Camp David Anlaşması'nın imzalanması, Arapların geri adım atması, işlerin yoluna girmesi ve ucuz petrol akışının yeniden sağlanması ile birlikte işler düzene girebildi.

Bush'un 1 Şubat 2006'da yaptığı "Birliğin Durumu" [State of the Union: Amerika Birleşik Devletleri'nin durumu] konuşmasından beri ciddi araştırmalar yapılır oldu. O konuşmasında Bush; Amerika'nın arzulamadığı siyâsî koşullar meydana gelmesi veya petrol ithâl edilen ülkelerde istikrarsız durumların oluşması veya bu bölgelerde Amerika'ya düşman devletlerin ortaya çıkması halinde, Amerika'nın tümüyle ithâl petrole bağımlı kalmaması için alternatif kaynaklar oluşturulmasını istedi ki Amerika'nın ithâl kesintisi nedeniyle herhangi bir zarara uğramaksızın, olağan yaşamını mümkün kılan Amerikan ihtiyâtı petrol rezervlerine ilâve edildiğinde, Amerika'nın başka kaynakları olsun.

Muhakkak ki Amerika Birleşik Devletleri, ithâl petrolün kendisini nihâyete kadar idâre etmeyeceğini idrâk etmektedir. Çünkü alternatif kaynaklar, ister Birleşik Devletleri takviye edecek yeni maden aramaları olsun isterse petrol dışında enerji üretilen maddelerin kullanılması olsun yetmemektedir. Kendi raporları da bunu söylemektedir:

1. Geçen Ocak ayında Amerikan Enerji Bakanlığı'nın yayınladığı son istatistiklerde, Birleşik Devletler'e kesintisiz olarak petrol ithâl eden başlıca devletler olan Kanada, Meksika, Suudi Arabistan, Nijerya ve Venezüella'nın Amerikan petrol girdilerinin %67'sini karşıladığı ortaya konulmuştur. Fakat Amerikan Enerji Enformasyon İdâresi'nin [US Energy Information Administration] beklentileri; 2025 yılında dünyada üretilen her dört varil petrolün bir varilinin Ortadoğu'dan geleceğini, bunun da Birleşik Devletleri, oradaki ithâlatçıları uzaklaştırmada sıkıntıya sokacağını, dolayısıyla alternatifler bulma arayışına yöneleceğini, yani tek bir kaynak ile yetinmeyeceğini göstermektedir.
2. Mezkur konuşmasında Bush, "Birleşik Devletler'in petrol bağımlısı olduğunu, dolayısıyla önümüzdeki yirmi yıl içerisinde Ortadoğu'dan ithâl edilen petrolün dörtte üçü ile yetinilmesine" çağrıda bulundu. Yine Amerika'nın dünyadaki stratejik hedeflerini gerçekleştirmek ile petrol arasında bağlantı kuran Bush şöyle dedi: "Burada ciddi bir sorununuz var: Amerika, çoğunlukla dünyanın istikrarsız bölgelerinden ithâl edilen petrole bağımlıdır. Bu bağımlılığı kırmamanın en iyi yolu, teknolojiyen geçmektedir." Bu nedenle, -bunun yapılabilmesi halinde- "2025 yılı itibariyle Ortadoğu'dan ithâl edilecek petrolün %75'inden fazlasının yerini alacağı" tahminini beklediğini söylüyordu. Ayrıca Bush, daha temiz, daha ucuz ve daha güvenilir alternatif enerji kaynakları geliştirmek için Birleşik Devletler'in son beş yılda 10 milyar dolar harcadığını vurguluyor, bu çabaları sürdürmeye kararlı olduğu îlan ediyordu. Bunu da, "Enerji Bakanlığı'nın üstlendiği" alternatif enerji araştırmalarını ve girişimlerini %22 oranında artırmak üzere "Gelişmiş Enerji Girişimi" [the Advanced Energy Initiative] olarak tanımlıyordu. Buradan da Bush'un, 2025 yılı itibariyle Ortadoğu'dan ithâl edilecek petrolün %75'ini, alternatif enerji yoluyla elde etmeye son derece kararlı olduğu anlaşılıyordu.

Bush, Amerikalılara bu ve diğer teknolojilerin "Ortadoğu petrolüne bağımlılığı geçmişte bırakacağını" vaad etti. Bush'un konuşmasından sonra Beyaz Saray, Gelişmiş Enerji Girişimi'ni açıklayan ayrıntılı bir rapor yayınladı. Raporda aşağıdaki unsurlar yer alıyordu:

- a. Kömür Araştırmaları Girişimi [Coal Research Initiative] : Bunun için Bush, Amerikalıların elektrik ihtiyaçlarının yarısından fazlasını karşılamak üzere Amerika'ya 200 yıldan fazla süre yetecek olan kömürün kullanımını geliştirmek için 10 yıllığına 2 milyar dolar ayıracaktır.
- b. Gelecek Nesiller Girişimi [FutureGen Initiative] : Bunun için Bush, devlet ile özel sektör arasında bir ortaklık amaçlamak üzere 2007 yılı bütçesinden 54 milyon dolar ayıracaktır.
- c. Amerikan Güneş Girişimi [Solar America Initiative] : Bunun için Bush, elektrik üreten solar [güneş enerji paneli üzerindeki] hücrelerin, kırsal kesimlerin enerji hizmetlerini karşılamasını sağlamak, hatta evlerde "tüketimden fazla enerji üretimini" mümkün kılmak üzere 2007 yılı bütçesinden 148 milyon dolar ayıracaktır.
- d. Otomobil Yakıtları Girişimi: Bu girişim başka alt girişimler içermektedir. Meselâ: yüksek tasarruflu [elektrik, benzin ve hidrojen gibi yakıtları aynı anda kullanabilen hibrit ve hibrit uyumlu] otomobil üretimi, otomobillerin petrole bağımlılığının azaltılması ve otomobil yakıtı olarak hidrojenin geliştirilmesi.

Bush'un petrol bağımlılığı konusundaki uyarısı, Washington'daki Amerikan Petrol Enstitüsü'nün yayınladığı son rapor ile örtüşmektedir. Nitekim söz konusu raporda, "Ulusal Enerji Stratejisi" konulup uygulanmasına çağrıda bulunulmakta, bu stratejinin hedefi şöyle tanımlanmaktadır: "Evlerimizi kışın ıstabilmeli, yazın soğutabilmeli, işlerimizin performansını artırabilmeli, fabrikalarımızı

destekleyebilmeli, dilediğimiz yere gidebilmeli, askerlerimize ve güvenlik birimlerimize enerji sağlayabilmeliyiz.”

Zîra Bush, “Birliğin Durumu” konuşmasında şöyle diyordu: “Bu bağımlılığı kırmanın en iyi yolu, teknolojiden geçmektedir. Daha temiz, daha ucuz ve daha güvenilir alternatif enerji kaynakları geliştirmek için 2001'den beri yaklaşık 10 milyar dolar harcadık... ve şimdi inanılmaz ilerlemelerin eşiğindeyiz.” Sonra şu ifadesi, konuşmasının can alıcı noktasıydı: “Amerika’yı rekâbetçi tutmak, güç yetirilebilir bir enerji gerektirmektedir.” Öyleyse ithâl edilen petrol fiyatları bu kadar ciddi oranda artmazsa, daha ucuz alternatif enerji kaynakları nasıl olabilir ki?

İşte böylece, petrol dışında alternatif kaynak arayışları, Amerikan toprakları üzerinde yoğunlaşan maden arayışları veya benzerleri, petrol fiyatları ucuz kaldığı sürece ekonomik anlamda fazla işe yaramaz. Nitekim krizden önce, 1998’de petrolün varil fiyatı 10,75\$ civârında idi. Sonra biraz yükselerek 20\$ civârına ulaştı ve fiyatlardaki bu tırmanış meydana gelinceye kadar da o civârda seyretti.

Üçüncü Faktör: Bush’un alternatif kaynaklara ve ithâlatın azaltılmasına ilişkin plânları; ucuz petrol fiyatlarının yükselişini gerektirdi ki alternatif kaynakların pazarlanması için petrol fiyatları belirli bir yükseklikte tutulabilsin.

Burada petrol şirketlerinin, bilhassa Amerikan petrol şirketlerinin rolü devreye girdi. Stok ve tüketim ihtiyacı fiilen olmadığı halde petrol üzerinde fiyatlara ilişkin giderek artan spekülasyonlar ve talep manevraları başladı. O kadar ki fiyatlarda görülen peş peşe sıçramalar sonucu, petrolün varil fiyatı 75\$ sınırına dayandı.

Petrol şirketleri ile Bush’un plânları nasıl uyum sağlayacak, diye sorulursa cevabı şudur: Amerikan Yönetimi ile Amerikan petrol topluluğu arasındaki çıkar birlikteliğinin, mevcut Amerikan Başkanı George W. Bush yönetiminde, bilhassa ilk iktidar döneminde olduğu kadar, târihte bir başka örneği daha yoktur. Bu garipsenecek bir durum da değildir. Zîra Bush’un kendisi de petrolcüydü ve Beyaz Saray’a ulaşmadan önce Teksas’taki petrol yatağı bölgesinde çalışıyordu. Zaten Cumhuriyetçi Parti’de kendisi üzerinde güçlü bir hegemonya kuran muhâfazakâr sağcı kanattaki petrol ve silah şirketlerinin desteği sayesinde başkanlığa geldi. Bundan ötürü Birinci Bush Yönetimi’nin, iktidara gelmeden önce büyük petrol şirketlerinde çalışmış, kendilerine yakın altı üye içeriyor olması şaşırtıcı değildi. Örneğin, Başkan Bush’un Yardımcısı Dick Cheney, petrol sektöründen gelen en bâriz şahsiyetlerden biridir. Nitekim o, 2000 yılına kadar Halliburton enerji şirketine başkanlık ediyordu ve siyâsî alâkaları sayesinde yaklaşık 45 milyon dolara varan hayâlî kazanç sağlamıştı.

Yine Amerikan Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, Chevron-Texaco şirketinde yönetim kurulu üyesi olarak çalışıyordu. Amerikan Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ise Gulfstream petrol şirketinde başkan yardımcılığı koltuğunda oturuyordu. Aynı zamanda 2001 yılı sonunda boğulduğu finansal skandallardan sonra batan Amerikan şirketler silsilesinin ilk sırasında yer alan dev enerji şirketi Enron’da da Bush’un ortağıydı. Daha da ötesi Amerikan Genel Dürüstlük Merkezi’nin [the Center for Public Integrity] açıklamalarına göre, Birinci Bush Yönetimi’ndeki yetkililerden yaklaşık yüz kişinin, enerji sektörüne 144,6 milyon dolara ulaşan miktarda yatırım yaptıkları ortaya çıktı. Bu da doğal olarak onları, kendi yatırımlarını korumak için Amerikan enerji şirketlerinin Irak petrolünden aslan payını kapmalarını sağlamak üzere baskı yapmaya sevk etti.

Cheney, Rumsfeld ve Rice, her ne kadar “petrolcülükten” ayrılmış olsalar da Amerikan petrol topluluğu ile ilişkilerini koparmadılar, bilakis daha da güçlendirdiler. Nitekim ister Irak ve Afganistan’ın yeniden imârına ilişkin anlaşmalarda olsun, isterse şirketlerinin çıkarlarına ters düşen çevre sorunlarına ilişkin yasaları kaldırarak verdikleri desteklerinde olsun, şirketlerine sağladıkları kolaylıklar bunu yansıtmaktadır.

Bu durum, bilhassa Demokratlar tarafından somut olarak hissedilmektedir. New York’un Demokrat Senatörü Charles Schumer, Bush’un konuşmasını şöyle diyerek yorumladı: “Başkan dün akşam Amerikalıların petrole çok bağımlı olduğunu söyledi. Fakat bu yönetimin kendisi, petrol şirketlerine daha çok bağımlıdır. Bu yönetim, bu bağımlılığı kırmadığı sürece enerji alanında bağımsızlığımızı asla gerçekleştiremeyiz.”

Petrol şirketleri ile Bush’un plânları işte böyle uyum sağlar. İşte bu spekülasyonlar, vurgunlar fiyatların yükselmesine neden oldu. Bununla birlikte Kapitalist şirketlere göre dikkat odağında yalnızca menfaat vardır. Dolayısıyla bunun ardından muazzam kazançlar elde edilmiştir:

Bu yılın ilk çeyreğinde, Exxon-Mobil 8 milyar dolar, Conoco Phillips 3,3 milyar dolar, Anglo-Dutch Shell 6,09 milyar dolar ve British Petroleum [BP] 5,28 milyar dolar kâr etmiştir.

Böylelikle ikinci faktör olan “Alternatif Kaynak Arayışı”, hem şirketlerin vurgun yapmasına hem de fiyatların yükselmesine yol açmıştır.

İşte bu üç faktör bir araya gelmiş ve petrolde görülen fiyat fırlamasına neden olmuştur.

Fiyatların olgunlaşmasına gelince; yani tırmanış duracak mı yoksa sürecek mi? Tercihe şâyân görüş, fiyatlardaki tırmanışın ve seyrin hafifleyecek olmasıdır. Çünkü petrol şirketlerinin açgözlülüğü, petrol endüstrisindeki yatırımlarını, bilhassa benzin gibi petrol türevleri üretmek amacıyla ham petrol rafinerilerini genişletmelerine “engel” olacaktır. Bu da petrol fiyatlarında ortaya çıkan vurgunun ve spekülâtif talep baskısının sebebidir. Medyada İran nükleer krizinin büyümesinden ve Nijerya ile Irak’ta yaşanan olaylardan duyulan endişeler de bundan ötürüdür. Tüm bunlar bolca fıskıran bir kazanca yol açmıştır. Çünkü büyük petrol şirketleri, değişik yönlerde yapılan ithâlata ve dağıtıma tahakküm etmektedirler ve fiyatların fırlaması onların kazanç paylarını da artırmaktadır. Nitekim petrolün tamamı olmasa da çoğu, bu şirketler tarafından pazarlanmaktadır.

Bu şirketlerin, rafineri kapasitesinin genişletilmesine mâlî kaynak ayırmama eğiliminde olmaları, petrol türevlerinin cılgın bir artış ile artmasını beraberinde getirdi. Bu da Amerikalı tüketiciye etki etti ve Bush bunu “petrol bağımlılığı” olarak tanımladı. Nitekim global tüketim günlük 81 milyon varil olduğu halde Amerika günlük 21 milyon varil petrol tüketmektedir. Dolayısıyla Amerikan caddeleri altüst oldu. Yani Bush ile birlikte şirketlerin fiyatları yükselten politikası, kendi plânlarının ötesine geçerek Amerikalı tüketici üzerine ağır bir yük bindirdi. Ne var ki Bush’un şirketlere rafineri yatırımı yapmaları için baskıda bulunmayıp Amerikan-Suudi ortak şirketi olan ARAMCO’ya bağlı Suudi-Rafineri şirketi aracılığıyla, Amerika’da petrol rafinerisi inşâ etmek üzere 3,5 milyar dolar yatırımda bulunması için Suudi Arabistan’a baskı yapması şaşırtıcı oldu.

Şirketlerin çevre kanunlarına sığınmalarına gelince; 11.05.2006 tarihli Kansas Star Gazetesi, Exxon-Mobil CEO’sunun [CEO(sıyo): Genel İcra/Yürütme Müdürü] GreenPeace’in [Çevreci Yeşil-Barış Örgütü] tüm bu çevre kânunlarının gerçekte yeni rafineriler inşâ edilmesine engel olmadığı, dahası rafinerilere yatırım yapmamak için bu örgütün bahane edildiği şeklindeki sözlerini aktardı. Yani bu şirketler, vurgunlarındaki kolay kazançlarını maksimize etmek için rafinerilere kasten yatırım yapmamaktadırlar. Üstelik onlar, Kongre’nin kazançlarına vergiler koymaya kalkışması gibi, kendilerini sıkacak herhangi bir baskıya mâruz kalmamak için Bush’un himâyesine güvenmektedirler. Nitekim Amerikan petrol ve doğalgaz endüstrisindeki faaliyetlerinin tüm aşamalarını gizlilik içerisinde yürüten 400 Amerikan şirketinin çıkarlarını temsil eden Petrol Enstitüsü Başkanı, 16.05.2006 tarihinde çağrılanları dinlemek üzere toplanan oturumu sırasında Kongre’deki Enerji ve Ticâret Komisyonu’na verdiği ifadede, vergilerin petrol endüstrisinin Amerika’daki arama ve üretim çalışmalarına yatırım yapma gücünü sınırlandıracağı ve yeni vergiler konulması halinde, fiyat yükselişinin en önemli faktörlerinden biri olarak değerlendirilen Amerikan rafinerilerinin yetersizliği sorununun kenara atıldığının gösterileceği gerekçesiyle şirketlerin kazançlarına vergiler konulması konusunda uyarıda bulundu. Petrol Enstitüsü Başkanı Rayd Kafini, üretim artışının uzun vadede fiyatları düşüreceğini dikkate alarak “*son dönemde petrol fiyatlarının yükselmesinin, faal Amerikan kuyularından yapılan üretimi ve vaad edilen enerji kaynakları ile alternatiflerini artırmaya sevk edeceği*” hususuna da açıklık getirdi. “Petrol Endüstrisinin Sesi” Kongre’ye “2030 yılında enerji tüketimi %40’tan fazla artacak olan Amerika’nın, Federal Hükümet’in [Amerika Birleşik Devletleri] mülkü olan toprakların çoğu ile ülkenin geniş bölgelerinin petrol şirketlerine kapanacağı (yani rezervlerin tükenme) olasılığını göz ardı etmemesi gerektiğini” vurgulayarak Başkan Bush Yönetimi’ne atıfta bulundu.

İşte böylece rafineri kapasitesinin genişletilmesine yatırım yapılmaması, Bush Yönetimi ile onunla bağlantılı şirketlere baskı yapılmasına yol açan petrol türevlerindeki fiyat artışını keskin bir şekilde katladı. Dolayısıyla petrol fiyatlarının ve tırmanma seyrinin hafifleyeceği beklenmektedir.

Üretici devletlere gelince; Bunlar OPEC [Organization of Petroleum Exporting Countries: Petrol İhrâc Eden Ülkeler Örgütü] üyeleri ve dışındakilerdir ki bu üretici devletler, OPEC ve hâricindeki Rusya, Amerika ve İngiltere gibi devletleri kapsamaktadır. Üretim hacmini hatırlamak gerekirse, Devletlerarası Enerji Ajansı’nın [IEA] istatistikleri; 2006 yılının ilk çeyreğinde dünya petrol ihtiyacının günde yaklaşık 85,4 milyon varil olduğunu, oysa OPEC’in günde yaklaşık 28 milyon varil ve OPEC dışındaki diğer üretici devletlerin ise günde 57 milyon varil petrol ürettiğini göstermektedir.

ve'l hulâsâ; Petrol fiyatlarının bu derece yükselmesi, yalnızca arz-talep dengesinden dolayı değildir. Bilakis kimi petrol yetkililerinin açıklamaları, bunu açıklıkla dile getirmektedir. Birleşik Arap Emirlikleri Enerji Bakanı Muhammed el-Hâmîlî, 06.05.2006 tarihinde Japon Dürüstlük Birliği Başkanı Yaso Fukuda ile birlikte düzenlediği toplantıda yaptığı açıklamada şöyle dedi: *“Petrol fiyatlarındaki mevcut artış, esâsen bazı petrol üretim bölgelerindeki jeopolitik gelişmelerden ve piyasada vurgun ve fiyat savaşına yol açan ithâlat kesintisi nedeniyle yaşanan tedirginlikten kaynaklanmaktadır.”* Yine bu bağlamda Suudi Arabistan Petrol Bakanı 'Ali en-Nâ'imî de, Washington'daki Devletlerarası ve Stratejik Araştırmalar Merkezi [Center for Strategic & International Studies] [CSIS] tarafından düzenlenen, Amerikan-Suudi Diyalogu 3. Yıllık Konferansı'nın kapanışı sırasında 03.05.2006'da düzenlenen bir sempozyumda benzer bir açıklama yaptı.

Dolayısıyla mevcut krizin esâsî faktörü, arz-talep dengesi değil, bilakis özellikle Bush'un mezkur konuşmasından sonra alternatif kaynak arayışlarının ciddileşmesidir. Bunun son derece etkisi olmuştur. Öyle ki, önce Ukrayna'ya oradan Avrupa'ya taşınan Rus doğalgazının tedârikinde yaşanan sorunun etkisinden hareketle, Avrupa da bu meseleyi araştırmaya başlamış, Avrupa Birliği'ni alternatif kaynaklar düşünmeye yöneltmiştir. Geçen Mart ayının 23'ünde Viyana'da toplanan Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nin başlıca eksenini bu konu olmuş, Avrupalı müzâkerciler de alternatif kaynaklara teşvik etmek üzere “Yeşil Kitap” isimli bir kitap yayınlamıştır.

Binaenaleyh bu krizin sebepleri olarak, arz-talep dengesizliği, alternatif kaynak arayışları ve beyân edilen çerçevede şirketlerin, özellikle Amerikan şirketlerinin spekülâtif fiyat vurgunları iç içe geçmiştir.

Nitekim fiyatların yükselişi, hem Amerikan caddelerine şiddetli baskı yapmaya hem de Amerikan Yönetimi'nin popülaritesini etkilemeye başlamıştır. Bu nedenle Amerika'nın şirketler ile, özellikle vergiler konusunda bir uzlaşmaya varması, sonra da fiyatların artış seyrinin hafiflemesi, bunun da global piyasaya yansımaları beklenmektedir. Zîra Amerikan şirketlerinin, dünya petrolünün çoğu üzerinde, doğrudan veya dolaylı olarak güçlü bir tahakkümü vardır. Yani sonuç olarak fiyatların varil başına 100\$'a ulaşması, görünür gelecekte zayıf bir ihtimâldir.

Soru 2: Bilindiği gibi İran, nükleer araştırmalarına Şah yönetimi sırasında başlamış, mevcut Cumhuriyet yönetimi döneminde de sürdürmektedir. 2003 yılında uranyum zenginleştirmeyi askıya aldığı zamana kadar, Hâtemî dönemindeki ve ondan önce Rafsancânî dönemindeki görüşmeler de sâkin bir seyir izlemiştir. Tüm bu süregelen tartışmalar ve müzâkereler, tırmanma boyutuna ulaşmadan kalmıştır. Lâkin Ahmed-i Necâd döneminde kriz tırmanışa geçmiş ve mesele, Devletlerarası Atomik Enerji Ajansı'ndan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne sevk edilmiştir. Bu hareketlilik halen devam etmektedir.

Bundan, krizin tırmanmasının; İran Cumhurbaşkanı'nı “ayrı telden çalan” olarak görmeleri bakımından, nükleer araştırmalardan kaynaklanmadığı, Afganistan ile Irak'ın işgâli sırasında Amerikalı politikacılar ile işbirliği yapan öncekiler gibi onun da bunu kabul etmesi gerektiği ama Cumhurbaşkanı Ahmed-i Necâd'ın bunu kabul etmediği ve dolayısıyla krizin patlama noktasında gitmekte olduğu ve bazı medya organlarında belirtildiği gibi Amerika'nın İran'daki nükleer tesislere saldırılar düzenlemesinin yaklaştığı, ya da tam tersine, saldırıların uzak olduğu ve krizde uzlaşmacı çözümlere ulaşılabilceği sonucunu çıkarabilir miyiz? Ayrıca Amerika'nın tehditte bulunduğu gibi Güvenlik Konseyi'nin İran'a uygulayabileceği yaptırımlar nelerdir?

Cevap: Tablonun bütünüyle görülmesi için aşağıdaki hususları hatırlatıyoruz:

İran Şah Yönetimi sırasında, bazı Alman ve Fransız şirketleri ile işbirliği yaparak nükleer faaliyetlerini başlattı. Şu anda 185 ülkenin taraf olduğu ve 1968'de yürürlüğe giren NPT Anlaşması'nı [Nuclear Non-Proliferation Treaty: Nükleer [Silahların Yayılımını] Hızlandırmazlık Anlaşması] İran 1970'de imzaladı. Sonra dünyanın en büyük uranyum zenginleştirme şirketi olan Fransız EuroDiff şirketinin %15 hisselerini satın aldı. Fakat 1979'daki İran Devrimi'nden sonra tüm bu projeler askıya alındı ve Fransa büyük bir nimetten mahrum edilmiş oldu. Bu konuda 'Ali Laricânî şöyle diyordu: *“İran'daki İslâmî Devrim sonrası Fransa'nın Eurodiff ve Almanya'nın Siemens şirketleri nükleer çalışmalar konusunda İran ile imzaladıkları anlaşmalara uymadılar.”*

1979'daki devrimden sonra İran'ın nükleer programı Humeynî tarafından durduruldu ancak daha sonraları Rafsancânî'nin önerisiyle 1995'te yeniden başlatıldı. Ardından Ocak 1995'te Rusya ile İran arasında, Moskova Nükleer İşbirliği Anlaşması imzalandı.

1997-2005 yılları arasında iktidarda olan ve bu aralıkta tüm seçimleri kazanan Hâtemî liderliğindeki Batı yanlısı Reformcular döneminde de İran'ın nükleer programı sürdürüldü. Fakat özellikle Irak'ta direnişin başladığı 2003 yılı yaz aylarında, İranlı muhâlifler, İran devletinin Devletlerarası Atomik Enerji Ajansı [International Atomic Energy Agency] [IAEA] denetimlerinden sakladığı bazı nükleer çalışmaları ve tesisleri

ifşâ ettiler. Bunun üzerine IAEA Başkanı Muhammed el-Beradâî İran'ın nükleer programı hakkında bir rapor hazırlayıp Ajans'a sundu. Böylece İran Nükleer Krizi hareketlenmiş oldu. Bundan sonra Avrupa Troykası [Üçlüsü: İngiltere, Fransa, Almanya] ile birlikte Rusya ve Çin ile İran arasında İran'ın nükleer programı hakkında müzâkereler başladı. Bu nedenle İran, Hâtemî döneminde Ajans'ın ani denetimlerine izin veren NPT Ek Protokolü'nü 25 Ekim 2003'te imzaladı.

Tartışmaya yol açan en önemli üç santral, Buşehr, Natanz ve İsfahan tesisleri idi. Rusya'nın yapımını üstlendiği Buşehr santrali üzerindeki sorun, İran ile Rusya arasında 25 Şubat 2005'te imzalanan bir anlaşma ile sona ererken, Natanz ve İsfahan tesislerinde uranyum zenginleştirme konusu çözümsüz bir sorun olarak kalmaya devam etti. Artık kriz, dinen-kabaran bir seyir izlemeye başladı.

Ahmed-i Necâd'ın ülkenin Cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte, devletlerarası endişeler ve kuşklar daha da arttı. Üstelik Ağustos 2005'te İran, İsfahan'da uranyum zenginleştirme işlemini yeniden başlattı. Bunun üzerine İran-Avrupa nükleer görüşmeleri askıya alındı. Baskılar sonucu İran, uranyum zenginleştirme işlemini geçici olarak durdurdu. Ancak İran, kendi toprakları üzerinde uranyum zenginleştirmede ısrar edince, IAEA 25 Eylül 2005'te İran'ın Güvenlik Konseyi'ne âcilen sevkine dâir şartlı bir karar aldı. Ancak İran'ın Güvenlik Konseyi'ne sevkini arzulamayan Rusya, IAEA'nın 24 Kasım 2005 tarihli toplantısından önce İran'a yeni bir teklifte bulunacağını açıkladı. Rusya 2005'in Aralık ayında bu teklifini yazılı olarak, 7 Ocak 2006'da da Rusya Dışişleri Bakan Yardımcısı başkanlığında bir heyeti Tahran'a göndererek bildirdi. Ama 10 Ocak'ta Rusya Ulusal Güvenlik Konseyi, İran'ın bu teklifi reddettiğini açıkladı.

Bunun üzerine Avrupa üçlüsü IAEA'yı, 2-3 Şubat 2006'da İran'ın nükleer dosyasının görüşülmesi için âcil toplantıya çağırdı. Bu sırada İran'ın Moskova Büyükelçisi Gulam Rızâ Ensârî, Putin'in teklifinin İran için hâlen geçerli olduğunu ve tartışılabileceğine açıkladı. Öte yandan İran, nükleer dosyasının Güvenlik Konseyi'ne gönderilmesi durumunda, NPT Anlaşması'ndan çekileceğini, IAEA denetçilerinin İran'dan çıkaracağını ve IAEA ile işbirliğine son vereceğini açıklayıp kendi topraklarında uranyum zenginleştirme hakkında ısrar edeceğini yineledi. Fakat 35 üyeli toplulukta, üç üyenin [Küba, Suriye, Venezüella] ret ve beş üyenin [Cezayir, Belarus, Endonezya, Libya, Güney Afrika] çekimser oy kullanmasına karşın Mısır da dahil olmak üzere 27 üyenin oy çokluğu ile IAEA'nın aldığı karar yüzünden İran'ın nükleer dosyası, Güvenlik Konseyi'ne sevk edilmesine rağmen İran ne NPT'den çekildi, ne IAEA denetçilerini kovdu, ne de IAEA ile işbirliğine son verdi. Yalnızca İran Meclisi'nde onaylamadığı ama "de facto" (fiilen) olarak yürürlükte olan NPT Ek Protokolü'nden çekildiğini ve artık ani denetimlere izin vermeyeceğini ilan etmekle yetinip IAEA'nın kameralarını ve diğer denetim araçlarını nükleer santrallerinden söktü. Ancak ani-olmayan yani randevulu denetimlere izin vermeye devam etti.

Avrupa Troykası'nın İran ile müzâkereler yapmaya ve krize çözüm bulmaya uğraştığı bir sırada, krizin esas faktörü olan Amerika ise Avrupa'nın çözümlerini destekliyor görüldüğü halde aslında çözüm sürecini uzatmaya uğraşıyordu. Avrupa'nın İran ile müzâkereleri her ne zaman esnekliğe yaklaşırsa, tansiyonu yükseltmek için Amerikalı yetkililer, tüm seçeneklerin açık olduğu tehdidiyle "aba altında sopa gösteren" açıklamalar yağıdırıyorlardı. O kadar ki Avrupa Troykası, İran'a güven veren bir katalizör haline geldiğinde Rice bunu reddediyor, sonra da yaptırımlar ile tehdit ediyordu. Zira Amerika, İran ile ekonomik çıkarları bulunmasından dolayı uygulanacak yaptırımların "kendisinden daha çok" Avrupa'ya, kezâ müzâkerelerin Asya tarafı olan Çin'e, Rusya'nın İran ile nükleer bağlantılarına ve Çin'in İran ile petrol bağlantılarına etki edeceğini biliyordu. Zaten Avrupa devletlerinin ekonomilerinden yarısından fazlası da Ortadoğu petrollerine dayanmaktadır.

Kaldı ki Amerika, Avrupa'yı İran'ın nükleer meselesi ile meşgul etmeyi de başardı. Tahran'da bir başka devletin büyükelçiliğinde kendisini temsil eden bir bürosu bulunmasına rağmen, müzâkerelere dalmaksızın diplomasiye başvurmadığı halde, İran ile diplomatik ilişkilerinin bulunmadığını bahane edip kendisini bulaştırmadı. İran'ın, Irak konusunda görüşmelere yönelik çağrısına Amerika'nın olumlu karşılık vermesi de bunu teyid etmektedir. Lâkin Amerika'nın müzâkerelerin dışında kalmak istemesi, Avrupa'yı bu mesele ile meşgul etmekte ve Amerika'nın müzâkere atmosferinden uzak olması, açıklamalar yoluyla veya belirli konulara etki ederek herhangi bir çözümü engellemesini kolaylaştırmaktadır.

Muhakkak ki Amerika, İran Krizi'nin bölgede "serseri mayın" olmasını istemektedir. Dahası hem İran hem Avrupa Troykası, İran ile varılan herhangi bir çözümün uygulanabilmesi için, Amerika'nın

muvâfakatının kaçınılmaz olduğunun farkındadır. Nitekim krizin asıl etkin tarafı olan Amerika, müzâkereleri, içerisine dalmaksızın yakından gözetlemektedir ki bu sıcak meselenin soğutulması yalnızca kendi avuçları arasında kalabilsin.

Bunun yanında krizin gidişâtını izleyenler aşağıdaki hususları görür:

1. Gerçekten İran, NPT Anlaşması'na aykırı davranmadı. Bilakis IAEA ile tam bir işbirliği yaptı:
  - IAEA'nın 81 üye ülkesi ve Amerika, NPT Ek Protokolü imzalamadığı halde, İran gönüllü olarak imzaladı.
  - İran, diğer devletler gibi mücerret açıklamalar ile yetinmeyip IAEA'nın taleplerini fiilen uyguladı, ilkeler ve belgeler ötesi bir işbirliği süreci başlattı.
  - İran, nükleer programı hakkında 1030 sayfalık kapsamlı raporlar hazırlayıp IAEA denetçilerine sundu.
  - İran, IAEA denetçilerinin nükleer bilginler ve yetkililer ile görüşmesine izin verdi.
  - Hatta İran, bazı askeri tesislerini dahi denetime açtı.
  - İran her fırsatta, nükleer programının sadece barışçıl amaçlı olduğunu, kesinlikle nükleer silah üretmeye yönelik olmadığını üstüne basa basa vurguladı.
  - Önceki yıl süren müzâkereler sırasında tüm nükleer faaliyetlerini gönüllü olarak askıya aldı. Yedek parça üretimini, Natanz nükleer tesislerini, İsfahan UCF [uranyum zenginleştirme] tesislerini ve birçok nükleer faaliyet merkezlerini gönüllü olarak durdurdu.
  - İran, uranyum zenginleştirmesinin, IAEA gözetiminde barışçıl amaçlar için kullanma çerçevesinde kalacağını da îlan etti.
2. Güvenlik Konseyi'nin alacağı herhangi bir kararın, Amerika'dan, hatta İran'dan bile daha çok Rusya, Çin ve Avrupa Troykası'na vereceği zarardan dolayı hassas ekonomik yaptırımlar içermesi mümkün değildir. Dolayısıyla bu muhâlif devletler nedeniyle, hassas ekonomik yaptırımlar içeren bir karar çıkma ihtimâli uzaktır.
3. Herhangi bir askerî operasyon kararının, Rusya ve Çin'in muhâlefeti nedeniyle daha düşük bir ihtimâl olmasının ötesinde, böyle bir işe kalkışmak Amerika'yı daha da sıkıntıya sokacaktır. Zira o, Irak ve Afganistan'da gerçek bir bataklıkta debelenmektedir. Üstelik bu yıl, Amerikan Kongresi'nin ara seçimler yılıdır.
4. "İsrail" faktörüne gelince; Amerika'yı, İran'ın nükleer tesislerine karşı askerî operasyona kalkışması için dürtükleyen asıl provakatör odur. Bu da Amerika'daki Yeni-Muhâfazakârlar ile Filistin'deki Yahudi varlığı arasında güçlü bağlantılar bulunmasından dolayıdır. Ancak ona icâbet ederek İran'a karşı askerî saldırılar düzenlemeye müsâit olmayan Amerika'nın hâlihazırdaki koşulları, bu faktör ile uyuşmamaktadır.
5. Bundan ötürü tercihe şâyân görüş; Amerika'nın, Avrupa Troykası ile İran arasındaki müzâkereler krizini tırmandırıp başarısız kılmak ve bundan da aşağıdaki üç maksadı elde etmek için çalışacak olmasıdır:

Birincisi: Avrupa'da füzeleri için üsler inşâ etmek ve Karadeniz çevresi ile Kafkas bölgesindeki ağırlığını artırmaktır. Burada buna işâret eden açık gelişmeler mevcuttur. Meselâ, NATO Kuvvetleri'nin Karadeniz boyunca nakledilmesi projesi, Bulgaristan'da üç yeni askerî üs inşâ edilmesi ve Polonya ile Çekoslovakya'ya yapılması öngörülen füze üsleri [Füze Kalkanı Projesi] gibi.

İkincisi: Amerikan üslerinin varlığını sürdürerek, krizi istismar yoluyla Körfez bölgesini gerilimli tutmak, hatta krizlerin varlığı gerekçesiyle üslerini artırmaktır.

Üçüncüsü: Krizin dizginlerini tek başına elinde tuttuğu, çözüme de ancak kendisiyle yapılacak müzâkereler yoluyla ulaşılabilceği görüntüsü vermektir ki daha sonra İran ile aleni olarak ilişkilerini normalleştirebilsin.

Dolayısıyla Kasım 2006'daki Kongre Seçimleri öncesinde, bu doğrultuda dar veya kapsamlı birtakım hareketlenmeler beklenmektedir. Yani krizin eğimi zirveye vurduktan sonra, seçim zamanı yaklaştıkça düşüş sergilemeye başlayacaktır.
6. Müzâkereler çerçevesinde, krizin çözümü yolunda Amerika-İran yakınlaşmasının ortaya çıktığına ilişkin bazı göstergeler belirmeye başladı:

- Amerikan Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, 10.05.2006 Çarşamba günü şöyle dedi: “İran’a yaptırım uygulanması konusunda Rusya ve Çin’in muhâlefeti karşısında Amerikan Yönetimi, Güvenlik Konseyi’nde bağlayıcı karar çıkması için baskılarını yeniden başlatmadan evvel “birkaç hafta” mühlet vermeyi kararlaştırdı.”
- Sonra Ahmed-i Necâd’ın Bush’a mektubu, dolaylı olarak İran’ın Amerika ile görüşmesine yönelik bir çağrıya işaret etmektedir.
- Yine Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan, İran ile Amerika arasında doğrudan müzâkerelerin zorunlu olduğunu açıkladı.
- Bugün, 24.05.2006 tarihli Washington Post Gazetesi’nde, İran Hükümeti’nin eski yetkililerinden Sa’îd Leylaz’ın, üst düzey İranlı yetkililerin, birçok çevrelerden Washington ile doğrudan görüşmeleri kolaylaştırmalarını talep ettiğini söylediği bildirildi ve bu, nükleer krizi tartışmak üzere Almanya ile birlikte Güvenlik Konseyi dâimî üye devletleri arasında bugün Londra’da düzenlenen bir toplantı ile aynı zamana denk geldi.

Tüm bunlar, gidişâtın bu doğrultuda ilerlediğini göstermektedir.

Ahmed-i Necâd’a gelince; O, kendisinden önceki Cumhurbaşkanlarından [Rafsancânî ve Hâtemî] İslâm’dan kaynaklanan inançları etrafında şekillenen birçok şiarlara sahip olmasıyla farklılık arzeder. Nitekim Mehdî’nin Dönüşü düşüncesi onun her işinde egemendir. Bunu her mecliste tekrarlamaktadır. O kadar ki Eylül 2005’te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu karşısında yaptığı ilk konuşmasında bile bundan bahsediyordu. Âyetullah Muhammed Tâcî Misbah Yazdî’ye karşı güçlü bir ihtiram duymaktadır. Zîra kendisine bu fikirlere ortak eden o idi. Bu şiarlar Ahmed-i Necâd’ın sözlerine ve eylemlerine sirâyet etmektedir. Lâkin İran’daki Yönetim Nizâmı’nın genel politikasının, bilhassa sınırlandırılmış Cumhurbaşkanlığı yetkilerinin dışına çıkamamaktadır. Hatta istese bile bunları değiştirmeye imkân bulamamaktadır. Bilakis nizâmın rûkunları, aslî unsurları sürekli onun açıklamalarının peşindedirler. Meselâ;

- 17.11.2005 tarihinde el-Kuds-ul ‘Arabî Gazetesi şu haberi verdi: “Rafsancânî, Ahmed-i Necâd’ın üstlendiği temizlik politikasını eleştirdi... İran Nizâmı’nın önde gelen şahsiyetlerinden biri olan Hâşimî Rafsancânî, Çarşamba akşamı yaptığı açıklamada, muhâfazakâr Cumhurbaşkanı Ahmed-i Necâd Hükümeti’nin uyguladığı temizlik politikası operasyonlarını, İran düşmanlarının hedeflerine hizmet ettiği gerekçesiyle şiddetle eleştirdi. İran’ın eski Cumhurbaşkanı Rafsancânî, resmî haber ajansına verdiği demeçte şöyle dedi: “Bazıları, bugün, geçmişte benimsenen icraatlara bakıp temizlik politikası uygulamaya dönmektedirler. Yetkin şahsiyetlere karşı genel bir uzaklaştırma politikasına girişmektedirler.” Böylelikle Rafsancânî, Ahmed-i Necâd’ın Ağustos ayında iktidara gelmesinden bu yana, izlenen politikayı açıkça eleştiren ilk üst düzey İranlı yetkili oldu. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Ahmed-i Necâd’ın rakibi olan Rafsancânî, ayrıca, bu adamların başkalarının itibarını zedelediğini ve buna izin verdikleri takdirde bu şekilde bakışlarını nizâmın ve devrimin kazanımlarına çevireceklerini söyledi.” 18.11.2005 tarihli el-Hayat Gazetesi de bu minvâlde bir haber yayınladı.
- Yine 11.02.2006 tarihinde el-Kana Gazetesi’nin internet sitesinde şu haber yayınlandı: “İranlı Talebeler Haber Ajansı, [ISNA-5] İran’ın önde gelen eski nükleer müzâkarecisi Hasen Rûhânî’nin Cumhurbaşkanı Mahmûd Ahmed-i Necâd’ı, süregelen nükleer çekişme sebebiyle İran’ın devletlerarası tecride, izolasyona sürüklememesi gerektiği uyarısında bulunduğunu bildirdi. Rûhânî, ülkenin nükleer politikaları konusundaki bakış açısının sorulması üzerine ajansa şöyle cevap verdi: “Kendimizi tecrit etmememiz için millî yolların tamamını kullanmamız gerekir. Yalnızca sloganları tekrarlayarak ve basit stratejiler benimseyerek hedeflerimizi gerçekleştirmemiz mümkün değildir.” Rûhânî, Muhammed Hâtemî dönemindeki eski Milli Güvenlik Kurulu Sekreteri ve Nükleer Heyet Başkanı idi. Rûhânî, Hâtemî’nin halefi olan Ahmed-i Necâd’ın liderliği altında çalışmayı reddetmişti. Yine Rûhânî şöyle dedi: “Küresel işlere vâkıf olanlar tâyin edilirlerse, herhangi bir hata işlememeye daha çok özen gösterirler.” Eski İran Cumhurbaşkanı Ekber Hâşimî Rafsancânî de geçen hafta Ahmed-i Necâd Hükümeti’ni, nükleer meseleyi hâkimiyet alanlarından (kontrolden) çıkmış bir halde terk etmemesi konusunda uyarıyordu.”
- Ayrıca Ahmed-i Necâd’ın “(İsrail) haritadan silinmeli” açıklamasından sonra -ki bu, tüm Müslümanlara vâcibdir ve İran da Müslümandır, anlamına geliyordu- İran’ın en üst düzey yetkililerinden biri, Ahmed-i Necâd’ın bu “gafını” düzeltircesine, “Siyonist rejimi devirmek Filistinlilere düşer” diyor ve böyle diyerek bu vâcibi başkalarından uzaklaştırmış oluyordu!

Dolayısıyla her ne kadar Ahmed-i Necâd bu coşkun şiarları ve saf, temiz Müslümanlara yakınlığı ile kendisinden öncekilerden farklılık arzetsede iş başına geldiğinden beri devletlerarası ilişkilere yönelik genel politikada nizâmın dayatmalarına mahkûmdur.

Amerika'nın Ahmed-i Necâd'a karşı Rafsancânî ile Hâtemî'ye "göz kırptığı" doğrudur, fakat İran'daki esâsî liderlerin ihtilâfı, devletin genel politikalarını değiştirme yetkileri kazandırmamaktadır. Zîra yetkiler sınırlıdır.

Bu nedenle nükleer kriz, Ahmed-i Necâd'ın Cumhurbaşkanlığında oturması ile alâkalı şahsî bir kriz değildir. Bilakis başta Amerika ve Avrupa Birliği, sonra beraberinde Rusya ve Çin arasında iç içe geçmiş devletlerarası çıkarlar ile bağlantılıdır. Tüm bu devletler bu kriz ile, çıkarları doğrultusunda ve bölgedeki etkileri nispetinde uğraşmaktadırlar.

ve'l hulâsâ;

1. Muhakkak ki Ahmed-i Necâd, inançları doğrultusunda İslâm'dan kaynaklanan birçok şiarlara, bilhassa Mehdi'nin Dönüşü düşüncesine sahiptir. Bunlar onun tüm işleri üzerinde, sözlerinde ve eylemlerinde egemen faktör olarak etkinlik göstermektedir. Ancak nizâmın genel politikaları konusunda Rafsancânî'den ve Hâtemî'den farkı yoktur. Çünkü Cumhurbaşkanı'nın değişiklik yetkileri, devletin anayasasında oldukça sınırlandırılmıştır.
2. Muhakkak ki İran, NPT Anlaşması'na aykırı davranmamaktadır. Bilakis denetimlere izin vermekte ve diğer herhangi bir devletten daha çok bunları tatbik etmektedir. Zenginleştirdiği uranyumun saflık oranı çok düşük olduğu için de nükleer silah üretiminden oldukça uzaktır. Dahası İran, programını barışçıl amaçlarla ve ajansın gözetimi altında sürdüreceğini vurgulamaktadır.
3. Muhakkak ki krizin tırmanmasında ve İran'ın Avrupa Troykası ile çözüm için yaptığı müzâkerelerin engellenmesinde asıl sebep Amerika'dır ve bu, aşağıdaki amaçları gerçekleştirmek içindir:
  - a. Amerika, Avrupa'da füzeleri için üsler kurmasına gerekçe oluşturmak üzere Avrupa'yı meşgul etmek istemektedir.
  - b. Amerika, kalıcı varlığını artan bir şekilde sağlamak üzere Körfez'i gerilimli bir durumda tutmak istemektedir.
  - c. Amerika, Avrupalıların krizin çözümünde başarısızlığa uğramasından sonra, İran ile açıktan görüşme atmosferi oluşturmaya ve onunla ilişkilerini normalleştirmeye geçiş yapmak üzere, bu sıcak krizin kendisinden başkasının avuçlarında soğutulamayacağına ilişkin bölgesel ve devletlerarası bir görüntü vermek istemektedir. Bu yılın sonlarındaki Kongre Seçimleri öncesinde bu doğrultuda küllî veya cüz'î birtakım hareketlenmeler beklenmektedir.
4. Binâenaleyh Amerika'nın; Yahudi varlığı ile güçlü bağlantılarına rağmen Yeni-Muhâfazakârlar üzerinde baskın olan "İsrail faktörüne" görünür gelecekte icâbet ederek İran'ın nükleer tesislerine saldırması zayıf bir ihtimâldir. Ancak müzâkereler çerçevesinde İran'ın nükleer silah için gerekenden uzak belirli bir oranda uranyum zenginleştirmesine birtakım kısıtlamalar koyarak ve İran'a transfer edilmeden önce İran dışında bir yerde ve Enerji Ajansı'nın gözetimi altında uranyum zenginleştirmesine yönelik girişimlerde bulunarak Yahudi varlığını tatmin etmek için çalışacak ve bu düşman devlete, nükleer tehlikeye karşı savunma taahhüdünde bulunacaktır.
5. İran'ın nükleer dosyasının Güvenlik Konseyi'ne sevk edilmesinden, İran'a karşı hassas yaptırımlar konulması beklenmemektedir. Çünkü yakıcı yaptırımlara itiraz eden Rusya, Avrupa Birliği ve Çin'e vereceği zarar nispeten daha büyük olacaktır. Ancak bu devletlere zarar vermeyecek hafif yaptırımlar mümkündür. Konsey'in askerî operasyonlara izin veren bir karar çıkarması ise görünür devletlerarası verilere göre gerçekleşmekten uzaktır.

H. 26 Rabi'-ul Evvel 1426

M. 24 Mayıs 2006